

SAYI: 7-MART 2005

GENÇ KALEMLER

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ÇORUM FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK HALK BİLİMİ VE EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI TOPLULUĞU TARAFINDAN
YAYINLANAN EDEBİYAT DERGİSİ

GENÇ KALEMLER

GENÇ KALEMLER

Edebiyat-Folklor Dergisi
Mayıs İki Bin Beş / Sayı: 7

İmtiyaz Sahibi

Gazi Üniversitesi
Çorum Fen-Edebiyat Fakültesi Adına
Prof. Dr. Suat KIYAK

Danışman

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
Dr. Cafer ŞEN

Editörler

Ferhat YÜKSEL
Fatih KESER
Sakine TATLIBADEM
Dilek KARAHAN
Serkan DOĞAN
Hatice YALÇIN
Arzu DEVECİ
Fatma TAŞKIN

Yazı İşleri Sorumlusu

Ögr. Gör. Dr. Ali SALUR

Grafik-Dizgi-Tasarım

Fatih KESER-Ferhat YÜKSEL

Basım Yeri

Gazi Üniversitesi
Çorum Fen-Edebiyat Fakültesi

İletişim

Tel: 0 (364) 227 70 00 (pbx)
Fax: 0 (364) 227 70 05

e-posta : cfef@gazi.edu.tr

YEDİNCİ SAYIMIZDA...

- ❖ **HIDIRELLEZ**.....1-3
- ❖ **TÜRKLER VE DİNLER**..... 4-7
- ❖ **YENİ BİR İLİM: HALKIYAT" FOLK-LORE"**.....8-9-10
- ❖ **DOSTLUK ÜZERİNE**.....10
- ❖ **KARACAOĞLAN**.....11-12
- ❖ **İNSAN MANZARALARI**.....12-13
- ❖ **ROMAN TAHLİLİ**.....13-14-15
- ❖ **16.YY. TÜRK SİYASET, KÜLTÜR, MEDENİYET, DİL, EDEBİYAT VE ŞAHSİYETİ ÜZERİNE**.....15-16-17-18
- ❖ **BU GECE**.....18
- ❖ **MİLLİ EĞİTİM YAŞAYAN YAZARLARIN GÖNLÜNÜ ALIYOR**.....19
- ❖ **DOLMUŞ**.....19-20
- ❖ **DUVAR YAZILARI**.....21

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ÇORUM FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK HALK BİLİMİ TOPLULUĞU VE EDEBİYAT
ARAŞTIRMALARI TOPLULUĞU
TARAFINDAN YILDA
ALTI SAYI YAYINLANIR.

HIDIRELLEZ

Hidrellez, bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlarımızdan biridir. Ruz-ı Hızır (Hızır günü) olarak adlandırılan hidrellez günü, Hızır ve İlyas Peygamber'in yeryüzünde buluştukları gün olması nedeniyle kutlanmaktadır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında hidrellez şeklini almıştır. Hidrellez günü, Gregoryen takvimine göre 6 Mayıs eskiden kullanılan Rumi takvim olarak da bilinen Julyen takvimine göre 23 Nisan günü olmaktadır.

Halk arasında kullanılan takvime göre eskiden yıl ikiye ayrılmaktadır: 6 Mayıs'tan 8 Kasım'a kadar olan süre Hızır Günleri adıyla yaz mevsimini, 8 Kasım'dan 6 Mayıs'a kadar olan süre ise Kasım Günleri adıyla kış mevsimini oluşturmaktadır. Bu yüzden 6 Mayıs Günü kış mevsiminin bitip sıcak yaz günlerinin başladığı anlamına gelir ki, bu da kutlanıp bayram yapılacak bir olaydır.

Hızır ve Hidrellezin kökeni hakkında çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bunlardan bazıları Hidrellezin Mezopotamya ile Anadolu kültürlerine ait olduğu; bazıları ise İslamiyet öncesi Orta Asya Türk kültür ve inançlarına ait olduğu yolundadır. Oysaki Hidrellez Bayramı'nı ve Hızır inancını tek bir kültüre mal etmek olanaksızdır. İlk çağlardan itibaren Mezopotamya, Anadolu, İran, Yunanistan ve hatta bütün Doğu Akdeniz ülkelerinde bahar ya da yazın gelişiyle ilgili bazı tanrılar adına çeşitli tören ve ayinlerin düzenlendiği görülmektedir.

Hızır, yaygın bir inanca göre, hayat suyu (ab-ı hayat) içerek ölmezliğe ulaşmış; zaman zaman özellikle baharda insanlar arasında dolaşarak zor durumda olanlara yardım eden, bolluk-bereket ve sağlık dağıtan, Allah katında ermiş bir ulu ya da peygamberdir. Hızır'ın hüviyeti, yaşadığı yer ve zaman belli değildir. Hızır, baharın, baharla vücut bulan taze hayatın sembolüdür. Hızır inancının yaygın olduğu ülkemizde Hızır'a atfedilen özellikler şunlardır:

1. Hızır, zor durumda kalanların yardımına koşarak insanların dileklerini yerine getirir.
2. Kalbi temiz, iyiliksever insanlara daima yardım eder.

3. Uğradığı yerlere bolluk, bereket, zenginlik sunar.
4. Dertlilere derman, hastalara şifa verir.
5. Bitkilerin yeşermesini, hayvanların üremesini, insanların kuvvetlenmesini sağlar.
6. İnsanların şanslarının açılmasına yardım eder.
7. Uğur ve kismet sembolüdür.
8. Mucize ve keramet sahibidir.

Hızır, bu nitelikleriyle mitoloji dünyasının kendilerine üstün yetenekler atfedilen tanrılarını hatırlatmaktadır.

Ülkemizde Hidrellez Bayramı 6 Mayıs tarihinde kutlanır. Bugün Hıristiyanlarca da baharın ve doğanın uyanmasının ilk günü olarak kabul edilir; bu günü Ortodokslar Aya Yorgi, Katolikler St.Georges Günü olarak kutlamaktadırlar.

Mevsimlik bayramlarımızdan biri olan Hidrellez, ülkemizde etkin bir biçimde kutlanmaktadır. Büyük şehirlerde daha az olmak üzere, kasaba ve köylerde hidrellez için önceden hazırlıklar yapılır. Bu hazırlıklar, evin temizliği, üst-baş temizliği, yiyecek-içeceklerle ilgili hazırlıklardır. Hidrellez gününden önce evler baştanbaşa temizlenir. Çünkü temiz olmayan evlere Hızır'ın uğramayacağı düşünülür. Hidrellez günü giyilmek üzere yeni elbiseler, ayakkabılar alınır.

Anadolu'nun bazı yerlerinde Hidrellez Günü yapılan duaların ve isteklerin kabul olması için sadaka verme, oruç tutma ve kurban kesme âdeti vardır. Kurban ve adaklar "Hızır hakkı" için olmalıdır. Zira tüm bu hazırlıklar Hızır'a rastlamak amacıyla yöneliktir.

Hidrellez kutlamaları daima yeşillik, ağaçlık alanlarda, su kenarlarında, bir türbe ya da yatağın yanında yapılmaktadır. Hidrellezde baharın taze bitkilerini ve taze kuzu eti ya da kuzu ciğeri yeme âdeti vardır. Baharın ilk kuzusu yenildiği zaman sağlık ve şifa bulunacağına inanılır. Bugünde kırlardan çiçek veya ot toplayıp onları kaynattıktan sonra suyu içilirse bütün hastalıklara iyi geleceğine, bu su ile kırk gün yıkanılırsa gençleşip güzelleşileceğine inanılır.

Hidrellez gecesi Hızır'ın uğradığı yerlere ve dokunduğu şeylere feyiz ve bereket vereceği inancıyla çeşitli uygulamalar yapılır. Yiyecek kaplarının, ambarların ve para keselerinin ağızları açık bırakılır. Ev, bağ-bahçe, araba isteyen kimseler, Hidrellez gecesi herhangi bir yere istediklerinin küçük bir modelini yaparlarsa Hızır'ın kendilerine yardım edeceğine inanırlar.

Hidrellezde baht açma törenleri de oldukça yaygın olarak uygulanan geleneklerimizdendir. Bu törene İstanbul ve çevresinde "baht açma", Denizli ve çevresinde "bahtiyar", Yörük ve Türkmenlerde "mantıfar", Balıkesir ve çevresinde "dağara yüzük atma", Edirne ve çevresinde "niyet çıkarma", Erzurum'da "mani çekme" adı verilir. Törenler baharda doğanın ve tüm canlıların uyanmasıyla eş anlamlı olarak insanların da talihlerinin açılacağı inancıyla, şanslarını denemek için yapılır. Hidrellezden bir gece önce bahtını denemek ve kismetlerinin açılmasını sağlamak isteyen genç kızlar yeşillik bir yerde veya bir su

kenarında toplanırlar. İçinde su bulunan bir çömleğe kendilerine ait yüzük, küpe, bilezik gibi şeyler koyarak ağzını tülbentle bağladıktan sonra bir gül ağacının dibine bırakırlar. Sabah erkenden çömleğin yanına giderek sütlü kahve içip ağızlarının tadının bozulmaması için dua ederler. Ardından niyet çömleğinin açılmasına geçilir. Çömlekten içindekiler çıkarılırken bir yandan da maniler söylenir. Buna göre eşyanın sahibi hakkında yorumlar yapılır. Hidrelleze özgü bu uygulama temelde bu şekilde yapılmakla birlikte, yörelere göre bazı farklılıklar da gösterebilmektedir. Son zamanlarda ise bu tören yalnızca evde kalmış kızların kısmetini açmak amacıyla yapılmaktadır.

Sonuç olarak, Anadolu'da hala görkemli törenlerle kutlanan Hidrellez Bayramı insanlık tarihinde çok eski zamanlardan beri kutlanmaktadır. Farklı zamanlarda, farklı isimler altında kutlansa da Hidrellez motiflerine pek çok yerde rastlamak mümkün olmaktadır. Baharın gelişi ve doğanın canlanması insanlar tarafından bayramlarla kutlanması gereken bir durum olarak algılanmıştır. Böylece bir bahar bayramı olan Hidrellez evrensel bir nitelik kazanmıştır. (<http://www.kulturturizm.gov.tr>)

BAHAR

Sevgili tutmuş yularımdan beni,
develer gibi habire çeker.
Esrik devesini böyle nereye götürür,
böyle hangi katara?
Hem canımı çiğnedi benim o,
hem bedenimi çiğnedi.
Gönlümü bağladı benim o,
kırdı şişemi.
Ne iş yaptırmaya götürür, bilmem,
nereye götürür beni.
Sevgili takar beni oltasına,
atar karaya balık gibi.
Sevgili kurar gönlüme bir tuzak,

avcıdan yana çeker sürür beni.
Bakarım tabiat başlar büyük işine:
Bulutlar gelir uzaktan
katar katar, küme küme.
Bulutlar sular ovaları.
Bulutlar yürür dağlara doğru.
Uyanır açar gözlerini yeryüzü.
Gökler çalar davulunu.
Dalların gönlüne çeker gülün özü
en güzel kokusunu baharın.
Tohumun gönlü başlar vermeye
tohum.
Ağaç durmadan söyler, döker içini.

Mevlana Celaleddin Rumi

TÜRKLER ve DİNLER

Türkler tarihin başlangıcından bugüne birtakım dinlere girmişlerdir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

Türklerin ilk dini Şamanizm`dir. Ona verilen değişik isimler ise şöyledir: Kamlık Dini, Şamanizm, Gök Tanrı ve Tek Tanrı dini şeklinde. Bu din sayesinde Türkler etkili bir kültür oluşturmuş ve bu kültür günümüze kadar gelmiştir. Bu kültürün yansımaları günümüzde de görülmektedir.

Türklerin daha sonraki dini Manihaizm`dir. Bu din sayesinde Türkler, hem Soğd alfabesini hem de şehirleşmeyi öğrenmişlerdir. Daha sonra sırasıyla Hıristiyanlık, Musevilik, Budizm ve Lamaizm'i kabul etmişlerdir. Şamanizm'den sonra Maniheizm de geniş kitlelere seslenmiştir. Hıristiyanlık ise başlangıçta etkili olamamış daha sonra Yakut Türkleri ve Gagavuz Türkleri arasında yayılmıştır. Musevilik ise Karaim ve Karay Türkleri arasında yayılmıştır. Budizm ve Lamaizm ise Tuva Türklerinde görülmektedir.

Bunlardan sonra Türkler arasında İslamiyet yayılmaya başlamış ve Türkler üzerinde en geniş kitleye sahip olan din olmuştur.

TASAVVUF

Tasavvuf, İslam'ın doğuşundan iki yüzyıl kadar sonra ortaya çıkmış, örgütlenme döneminin ardından tarikatlar ve tekkeler aracılığıyla yayılarak yüzyıllar boyunca İslam dünyasında etkisini sürdürmüş bir düşünce ve yaşama biçimidir.

Kelime kökü olarak 'suf 'dan gelmektedir. Sufi, tasavvufla uğraşan kişiye verilen addır. Tasavvufun kökünde insanın kendini tanıması yatar. İnsanın kendini tanıması ise 'nefsini` tanıması, isteklerini bilmesiyle olur. Tasavvufta insan önce isteklerini öğrenir, sonra onlardan bir bir vazgeçerek 'ilahi'ye ulaşmaya çalışır.

Tasavvufta 'Vahdet-i Vücut' felsefesi vardır. Buna göre her insan Rabbi'nin diğer bir görünümüdür. Yani Tanrı'nın dünyaya sirayet etmiş tecellileridir. Bunu böyle kabul etmenin sebebi Allah'ın : 'Ben insanlara kendi ruhumdan üfledim.' diye indirdiği ayet-i kerimesidir. Buna göre her insan Allah'ın bir parçasını kendisinde barındırır. Tasavvufta bu, terim olarak 'Küll'den cüz'üz' şeklinde söylenir. Bu durumda insanlar Allah'ın varlığına şahitlik ederler. Buna da 'Vahdet-i Şühud' denir.

Tasavvufla ilgili konulardan bir tanesi de 'terk'le ilgili olanıdır. Buna göre tasavvufta kademe kademe terk edilmesi gerekenler vardır. İlk önce 'Terk-i Dünya' vardır, bu düşünceye göre insanlar dünyadan ve nimetlerden vazgeçip, ahirete ve cennete yönelirler.

İkinci sırada 'Terk-i Ukba' vardır. Terk-i Ter ise akılda bulunan çelişkileri terk etmeyi gerektirir. Tasavvuf aşama aşamadır. Bu yola giren tarikat

ile başlar ve yedi merteye geçer. En sona doğru yaklaştıkça önce Tanrı'da çözüme sonra 'fenafillâh'(Tanrı'da varolma) ve en son olarak 'bekabillah' (Tanrı'da daimi yaşama) gelir. Bu sona ulaşan kişilerin vardığı yer Kemal-i insan'dır. Yani tasavvuftaki son merteye olgun insan olmak.

TÜRKİSTAN'DA TASAVVUFUN GELİŞMESİ ve AHMET YESEVİ

Türkistan'da tasavvuf 10. yüzyıldan itibaren başlar ve 12. yüzyılda ünlü mutasavvıfları sayesinde en üst seviyesine çıkmaya başlamıştır. 10. yüzyıl ile 12. yüzyıl arasında İslam dininin ve tasavvuf anlayışının etkileriyle sosyo-kültürel yapıya yeni değerler katılmış ve bilgi birikimi genişletilmiştir. Fergana, Belh, Nişabur, Semerkant, Buhara ve Meru şehirlerinde medrese ve tekkelerde verilen eğitimle tasavvuf halkın arasında yayılmaya başlamıştır.

Türkistan'da tasavvuf anlayışı Ahmet Yesevi ve Necmeddin-i Kübra'nın etkisiyle gelişir. Ahmet Yesevi'nin eğitimini tamamladıktan sonra göçebe Türkler arasına girip, sade Türkçe ile kendi felsefesini anlatması, Türkistan'da büyük kitlelerin hem İslam'ı hem de tasavvufu kavramasını sağlamıştır.

AHMET YESEVİ

12. yy'da Batı Türkistan'da yaşamış bir şairdir. Yesevi mahlası, 'Yesi şehrine ait' anlamına gelmektedir. Yesi şehri bugün Türkistan olarak adlandırılmaktadır. Yedi yaşında yetim kalan Ahmet Yesevi, önce Yesi şehrinde Arslan Baba'ya intisap edilmiş ve ondan el almıştır. Arslan Baba'nın bir yıl içinde ölmesiyle Buhara'ya gider.

Ahmet Yesevi, Hemedani'nin üçüncü halifesidir. 1116 yılında Yesi'de vefat etmiştir. 1116'da Hemedani'nin postuna oturmuş ve kısa süre sonra bundan vazgeçerek Yesi'ye dönmüştür.

Ahmet Yesevi, Buhara'da çok iyi bir eğitim görmüştür. Farsça'yı ve Arapça'yı çok iyi bilmektedir. İslami ilimler konusunda da çok iyi yetişmiştir.

Ahmet Yesevi'nin en önemli tarafı, kurduğu Yesevilik tarikatı, yaptığı irşatlar ve yazdığı şiirler yoluyla Müslümanlığı sade bir şekilde göçebe Türk halkına anlatmasıydı. Bu konuda oldukça tesirli olmuştur.

Ahmet Yesevi'nin tesiri 14. yy sonlarında da görülmüştür.

Ahmet Yesevi'nin yazdığı şiirlere 'hikmet', bunları toplandığı mecmuaya ise 'Divan-ı Hikmet' denilmektedir.

Divan-ı Hikmet yazmaları 16. yy'dan sonra istinsah edilmiştir. Dil bakımından Çağatay Türkçesinin özelliklerini yansıtır. Hikmetleri çoğu koşma tarzında kafiyelenmiş dörtlülükler halindedir ve hece vezniyle yazılmıştır. İç kafiyeler vardır.

Yesevi coşkun, akıcı ve samimi bir üslubun sahibidir. Onun şiirlerini yüzyıllarca yaşatan da bu sadelik, samimiyet, coşkunluktur.

Yesevi'nin hikmetlerinde işlenen konular derin değildir. Dinin esasları, tasavvuf adabı, cennet- cehennem, kıyamet ahvali, peygamber sevgisi, hikmetlerin başlıca konularıdır.

Eserinin tek nüshası Fatih Millet Kütüphanesi'ndedir.

*Kilisli Rifat eseri ilk defa inceleyen ve ilk tercüme-yi yapan kişidir. Eseri Arap harfleriyle üç cilt olarak yayımlamıştır.

*Besim Atalay önceki tercüme-leri dikkate alarak eseri 3 cilt halinde Türkçeye tercüme etmiş ve bir dizin ekini yayımlamıştır.

*Dehri Delçin; Arap harfleriyle eserin dizinini hazırlayıp, yayımladı.

*Talat Tekin, eserdeki Türkçe şiirleri bir araya getirerek yayımlamıştır.

ANADOLU'DA TASAVVUF

13. Yüzyılda gerçekleşen 1243 Köse-dağ Savaşı sonrası başlayan Moğol istilasıyla bozulan dirlik ve düzenden, insanlar dini bir cemaate girmekle huzur ve emniyet bulmuşlar, âlim ve mutasavvıfların çevresinde birlik ve beraberlik duygusunu yaşamışlardır. Bu yüzden tasavvuf Anadolu'da 13. yüzyılda altın çağını yaşamıştır.

Tasavvufun yayılmasında ikinci bir neden de 13. yy başlarında Anadolu'ya Moğol istilasından kaçıp gelen âlim ve mutasavvıfların gösterdiği gayretlerdir. Onlar insanlara bu zor günlerinde yol gösterici olmuşlar ve onlara tasavvufu anlatmışlardır.

YUNUS EMRE

13. asrın ortaları ile 14. asrın başlarında yaşadığı tahmin edilmektedir. Tekke-Tasavvuf şiirini verdiği olgun ve zengin örneklerle zirveye taşıyan en önemli şahsiyettir. Kesin olmamakla birlikte 1250-1320 yılları arasında yaşadığı kabul edilen YUNUS EMRE 'nin nerede doğduğu; nerede yaşadığı ve öldüğü de henüz bir kesinlik kazanmış değildir. Birçok şehirde mekânlarının bulunduğu zikredilir. Örneğin; Sakarya yakınlarındaki Sarıköy'de, Karaman'da, Keçiborlu'da gibi.

Bu sebeple nereli olduğu, nerede öldüğünden ziyade O'nu, yaşadığı ve yaşatıldığı çevrelerde üstlendiği ortak anlam ve işlevlerde bütüncül bir açıdan değerlendirmek gerekir.

Yunus Emre'nin yaşadığı devirde, Anadolu'ya Türk göçü ve yerleşik hayata geçiş süreci devam etmektedir.

O dönem Anadolu'da dil Türkçe olan bir din ve tasavvuf edebiyatının bugün için bilinen ilk temsilcilerindendir.

Yunus Emre şiirlerinde toplumun aksayan yönlerini eleştiren, huzurlu bir gelecek için toplumun zihnen ve manen aydınlatılması gerektiğini savunan, gönlü Allah ve insan sevgisiyle dolu, güçlü bir şairdir.

YENİ BİR İLİM: HALKİYAT 'FOLK-LORE'

Tecrübe ve müşahade usulleri sahai ulümde tatbik olunmağa başlanıldığından beri her şubei marifet seri, muhayyer ül ukul bir surette terakki ve tevsi etti. Hele ulumütarihiye ve içtimaiyüşu bu sırdan beri mahzar olduğu terakkiyat, kesp ettiği ehemmiyet cidden şayanı hayrettir. Mazisinin en büyük müverrihleri, âlimleri tarafından yazılmış asar kadimei fikir beşerin bugünkü tealisi karşısında ne basit, ne sönük kalıyor. Bugün yeniden yeniye teşekkül etmekte olan birçok ilimler birçok marifet şubeleri var ki ecdadımız hatta onların isimlerini bile bilmezler. İşte bu makalemizde lüzum ve ehemmiyetten bahsedeceğimiz "halkiyat" ilmi de ondokuzuncu asrın mahsulâtı ahiresinden biridir. Ulumu içtimaiyenin yeni fakat mühim bir şubesi olan "folklor" hakkında Avrupa'da senelerden beri kitaplar, risaleler, mecmualar neşrolunduğu her yerde muhtelif cemiyetler teşekkül ettiği halde biz maateessüf hala böyle bir şeyin mevcudiyetinden bile gafiliz.

Erbab ilim ve tefekkürümüzden mühim bir kısmı asrımızın "milliyet" asrı olduğunu pek haklı olarak ilan ediyorlar. Zarureti hadisatın en lakayt ve hayalperver dimağlara bile soktuğu bu doğru telakki şüphe yok ki menfi bir histen ibaret kalamaz.

İnsan milliyetperver olabilmek için evvela kendini milletin anasır meşgalesini yani tarihini, coğrafyasını, içtimaiyatını, lisanını, edebiyatını bilmelidir. Tarihi olmadan lisanı ve edebiyatı bilinmeden nasıl bir millet teşekkül edeceği cidden cayisualdır. Balkan milletleri rumeliyi kendi aralarında taksim için münakaşa ederlerken yalnız silahla değil, bir takım delaili tarihiye, lisanîye ve insaniye ile de mücehhez idiler: "folklor" tetkikatı onlara birçok noktalarda delil ve rehber oluyordu. Bugün Avusturya-Macaristan'daki muhtelif milletlerle aynı surette çalışıyorlar. "Folklor" tettebbüatı için teşekkül eden cemiyetler halkın şarkılarını, masallarını, adetlerini itikatlarını yer yer kayıt ve zaptederek o milletin ruhiyatını, tarihine, dinine, içtimaiyatına yakından vakıf oluyorlar. Bu surette lisan ve an'anat zinde kalıyor. Yani o milletin varlığı bütün beşeriyete ispat ediliyor.

"Halkiyat" ilmi isminden de anlaşılacağı vechile halka ait şeylerden bahseder. Bir milletin merkez kudreti, şahsiyatı, dehası hep halkta toplandığı için halka kitlesini ihmal etmek milliyetperverler için kabil olamaz. Biz şimdiye kadar avamı havastan farklı addetmediğimiz için ona ait hiçbir şey kemali ehemmiyetle kayıt ve zabıt olunmaya başlamıştır. Eskiden kaydı tarihiyeyi yalnız padişahlarla ümerasının ef'alinden ibaret zanneden müverrihler asıl amel hakiki olan milleti ihmal etmiyorlar mı? Anlaşıyor ki garp ilmi medeniyetinin maziye ait bir hatası biz de hala sürüyor.

Halkın düşüncelerini, ruhunu, endişelerini hülasa bir kelime ile bütün maneviyatını gösteren en mühim şey şarkıları, darbi meselleri, hikâyeleri, destanlarıdır. Tarihi edebiyatın dairei tetkikine dâhil eserler gibi bir ferdin mahsülü değil, bilakis bir heyeti mecmuanın zübdei tahassüsâtı olan mahşülatı müşterekeye erbabı tetkik "halk edebiyatı"ünvanını veriyorlar ki "Halkiyat"ın en mühim kısmıdır. Bu edebiyat halkın doğrudan doğruya ruhundan çıktığı için onun en sadık, en beli ifadesi demektir. Bu itibarla tarih edebiyatı bir ilim gibi tetkik etmek isteyen bazı erbabı tettebbü halk edebiyatına mühim bir saha tahsis ediyor. Onlardan başka ihmi bir ruh mütehasısları, içtimaiyet âlimleri, hatta yüksek bir sınıf için eserler yazan büyük sanatkârlar bile bu nevi tetkikatten vareste kalmıyorlar.

Edebiyat kelimesinin manasını anlayamadıkları için "Halk Edebiyatı" methumunu bir türlü zihnine sığdıramayan bazı gençlerimiz Rus ve bilhassa Alman edebiyatını en sathi bir nazar tetkikten geçirseler halk edebiyatının büyük sanatkârlara ne zengin ne samimi mevzular pek güzel anlıyorlardı.

Milietperverlerin en büyük istinatgâhlarından en fazla ehemmiyet verdikleri şubatı marifetten biri olan bu "Halkiyat" ilminden yabancılar, ecnebler, de birçok ameli kaideler çıkarıyorlar. Onlar senelerce çalışıp uğraşılıyor, o memleketin her tarafını yorulmaz bir metenetle geziyorlar, halk arasında uzun müddet yaşıyorlar ve nihayet onları tarihini, adatını, an'antını, dinini lisanını, şarkılarını, masallarını zabıt ve teflik ediyorlar. Rus hükümetinin muhtelif yerlerde "Türkiyat-Türkologie" müesseseleri, mektepleri açarak Türk milletini, Türk tarihini, Türk mitolojisini, tetkike çalışması başka neyle atfolunabilinir? Rus cemiyeti ilmiyesinin mesela "Radlof", "Gerlevski" gibi ulema vasıtasıyla Türk şarkılarını, masallarını, hikâyelerini toplattırmasından rus ricali hükümeti istifade etmiyorlar mı?

Eskiden güzel ve dilruba Türk şehirler ile dolu olan Tuna yalılarının hatıratına oraları şarkılarını, destanlarını saklasaydık bugün eski hâkimiyetimizi yalnız cansız kitap sayfalarında görmezdik. Rumeli'nin son felaketinde düşman eline geçen yerler ahalsi tabi yavaş yavaş yok edileceklerdir ve biz ileride oraların eski Türk memleketi olduğunu ispat için "Halkiyat"ın canlı vesikalarına muhtaç olacağız.

"Halkiyat" ilminin idare adamlarına olan lüzumu, onun tarih tekâmülü hakkında serdi mütalaat eden müellifler kemeli şiddete iddaa ve ispat ediyorlar. Mesela "Halkiyat" mütehasıslarından "Van Genep" mühim bir eserinde millietperverliğin "folklor" terakkiyatındaki hizmetini anlattıktan sonra diğer bir sebebi terakki olarak da müstemlekat tarzını kesp ettiği ehemmiyeti gösteriyor. Rusya'nın Asya'daki terakkiyatı moğalstanda, aksayı şarkta, İslav destanlarında mevzuları kullanıldığını meydana çıkardığı gibi cezayir'in fethiyle Araplar ve berberler hakkında icra edilen tetkikat da afrikai şimali'de merkezi avrupa'da mütedavil bir takım mevzuların mevcudiyetini isbat etti.

Fransa'da "Rene Basse", "Sebiyyo", "Van Genep", Almanya'da "Bolet", "Dahn Hard" gibi âlimlerin mesaisi ve Avrupa'nın hemen her köşesinde müesses "folklor" cemiyetlerinin gayreti sayesinde "Halkiyat" ilmi büyük terakkiyata mahzar olmakta ve şayanı dikkat bir istidatı inkişaf göstermektedir.

Maatleessüf her hususta olduğu gibi bu hususta da Türklük hakkındaki mesai pek nakıs pek iptidai bir halde bulunuyor. Mesela Avusturalya'da yahut merkezi Afrika'da yaşayan vahşiler hakkındaki tetkikat Türkler hakkındaki malumattan kat kat daha vaside. Bu boşluğu tamamlayarak Garp ilim irfanına mesuliyetine terettüp ediyor. Bu tarzı mesai Türk milletine edilecek hizmetlerin belki en mühimidir

Köprülüzâde Mehmet Fuat
İKDAM(Gazetesi) Sayı 6091
6Şubat1914

DOSTLUK ÜZERİNE

Dostluğun amacı; bir şeyler paylaşmak mı; yoksa paylaştıklarını saklayabilmek mi? "Birbirimizi asla unutmayacağız."diyerek sözler verip sonra da yüzünü bile görmeyi istememek midir, dostluk?

Dostuna koca bir yalanı, küçük bir yalan olarak masum bir eda ile söylemek midir, dostluk denen şey?

Yorucu bir günün sonunda bir çift güzel sözünü duymak isterken, dostunun kalbini kırmak mıdır, dostluk?

Sabah yeni güne güzel bir gülümseme ile başlamak varken dostunun uykularını kaçırıp, bezgin bir halde güne adım atmasına neden olmak mıdır, yoksa dostluk?

Kahkahanın en güzelini dostunla atmak varken, ağlayışların

en içlisini dostun yüzünden yaşamak mıdır, dostluk?

Dostluk çiçeğini yalanların ortasında, sahte gülüşler, tuzak bakışlar arasında büyütme midir, dostluk?

Birlikte ısladığımız yağmurdan sonra hasta oluşunun nedenini bile dostunda mı aramaktır, dostluk?

Dostluk, dostunun yüzüne iyi dilekler sunup arkasından konuşmak mıdır; yoksa iyisini kötüsünü yüzüne mi söylemektir?

Ey dost! Hangisidir dostluk? Dostluk bunlar ise eğer; sen benim dostum musun veya sen benim ne kadar dostumsun? Ve biz ne kadar dostuz?

FATMA TAŞKIN

KARACOĞLAN

Âşık Tarzı Halk edebiyatının en önemli isimlerinden olan Karacoğlan, 17. asır saz şairlerindedir. Buna eserlerindeki tarihi öğeler, ondan bahseden tarih veya seyahatname kitapları, 17. asır şairlerinin isimlerinin bulunduğu kitapta adının geçmesi, Köroğlu ile Ayvaz'dan söz etmesi gibi bilgilerle ulaşılabilmektedir. Ancak edebiyatımızda yirmi adet Karacoğlan olması sebebiyle akılda şüpheler uyanmaktadır. Nerede doğduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Toroslar, Çukurova ve Akdeniz havzasında yaşadığı sanılmaktadır. Çok fazla yer gezdiği bilgisine ise eserlerindeki yer adlarından ulaşılmaktadır.

Kendisinden sonra gelenler de dönemindekiler de ona nazireler yazmışlardır. Karacoğlan halk arasında çok sevilmiş ve benimsenmiştir. O kadar ki bugün Anadolu'da hala onunla ilgili rivayetler anlatılmaktadır.

Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da dahi bazı eski mecmualarda şiirleri bulunmaktadır. Bu onun tesirini ve şöhretini bir nebze de olsun göstermektedir. Kendisinden sonra gelen birçok aşığı etkilemiştir. Onun etkisiyle bir Karacoğlan ekolü oluşmuş (âşık şiirinde) bu kandisinden sonra gelenlerce yaşatılmıştır. O kadar ki Türkiye sahasında Âşık Tarzı Edebiyat geleneğinde âşıklar, Karacoğlan'ın konumuna uygun hareket ederler; onun düşünce yapısını ve oluşturduğu sistemi yaşatırlar.

Âşık Ömer, *Gevheri* vb. birçok saz şairinin Klasik Edebiyat unsurlarıyla dolu şiir söylemeye çalıştıkları bir zamanda o, halk kültürü öğelerini korumuştur. Bunda Karacoğlan'ın yaşadığı çevrenin ve insanların etkisi büyüktür.

Halk zevk ve anelerinin çok kuvvetle yaşadığı bir ortamda, özellikle Türkmen aşiretleri arasında yetişmiş olan Karacoğlan, o devir saz şairleri arasındaki kültür anelerine de yabancı değildir. Hacı Bektaş, Mevlana gibi büyük sofilerin menkıbelerine, Hz. Ali ve Hz. Hamza'nın kahramanlık hikâyelerine, Lokman efsanelerine, Leyla ve Mecnun, Ferhet ile Şirin hikâyelerine, peygamber tarihinin rivayetlerine vakıftır.

Klasik edebiyattan hiç etkilenmemiş, aruzu hiçbir şiirinde kullanmamıştır. Mecazlarının bütün unsurlarını tabiatından almıştır.

Halk edebiyatımızın çok eski bir ananesine bağlı kalarak ' Kız ile Oğlan ve Kız ile Gelin' arasında münazaralar tertip etmiştir.

Genellikle din dışı konuları işlemekle birlikte zaman zaman dini konuları da işlemiştir.

*Karacoğlan, edebiyat geleneğimizde toplumun her kesimine uygun şiirler dile getirmiştir.

*Karacoğlan'ın şiirleri 'koşma' tarzındadır. Yaklaşık 400 şiiri vardır; bu şiirlerinde hayatın her yönüne yönelik unsurları bulmak mümkündür.

*Karacoğlan, ahengi kafiyeyle sağlar, ses tekrarları yapar; söz sanatlarına ise pek önem vermez. Şiirlerinde bazen vezin eksikliği ya da fazlalığı bulunabilmektedir. Bu, şiiri saza uygun şekilde dile getirmek istemesindedir.

*Karacoğlan, göçebe veya yarı göçebe, henüz toplumsallaşmamış bir toplumdan çıkan bir şair olması sebebiyle dili çok iyi kullanmıştır.

*Karacoğlan, sürekli gözlemcidir. Gözlemlediđi olayları, kendisi yaşamış gibi, kendi dünyasında şekillendirip öyle anlatmıştır. Şiirlerinde daha çok sıfatları kullanmıştır. Bu da gözlemciliğinin bir sonucudur.

*Karacoğlan'ın 5, 7 ve 8'li şiirlerinde bir olaya teşhis vardır; bu sebeple bu şiirlerinde fiil cümleleri kullanılmıştır. 11'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde ise isim ve sıfat kullanmıştır.

Gördüğü her şeyi güzellik kavramının merkezleştirdiği dünyasıyla (kadınla) anlatmıştır. Dili sade ve akıcıdır.

İNSAN MANZARALARI

Bu sabah erkenden kalktım ve dışarı çıktım. Kasım ayının soğuğu kulaklarımı kızartırken, bacaklarımı da donduruyordu. Yol üzeri bayağı yürüdüm. Yol kenarında rast geldiğim ağaçların yaprakları park halindeki arabaların üzerine dökülüyor ve yavaş yavaş kış ayının haberini veriyordu. Sabahın bu soğuk gününde kimi insanlar işine koşuşturuyor, kimileri çoktan işine varmış, dükkânını açmış, çayını yudumluyor, gazetesini okuyordu.

Ekmek fırınının önünde bir kız öğrenci bekliyor, gözlerinden dün geceden kalan bir uykusuzluk, içinden: "Of ya! Sabah sabah okul olur mu, sıcacık yatağımda yatmak varken okulda çekilir mi şimdi, inşallah bugün öğretmen beni tahtaya kaldırmaz" diye hayıflanıyordu.

Bir pastaneye girdim. İki poğaçaya bir bardak süt içtikten sonra caddede biraz turladım. Cadde kenarında bekleyen yaklaşık on, on beş işçiye rastladım. Herhalde bunlar günlük işçileriydi. Elllerinde malzemelerini koydukları bir tarafları yırtılmış çantaları vardı. Bunlar her sabah mütemadiyen bekler, takım elbiseli, ensesi kalın, hodgam bir inşaat patronu bir kamyonetle gelir ve işine yarayan kalıplı işçileri alır götürür. Diğer zayıf işçilerse, akşama kadar başka bir kamyoneti bedbin beklerler. Akşam eve nasıl ekmek götürürüm endişesiyle kıvranan bir babanın:

"Baba bugün bana çikolata alacaktın, yine mi almadın?" uğultusunu kulaklarında duyuyor, çocuğuna bu günde istediği çikolatayı götüremeyeceğinden korkuyordu.

Daha sonra oradan ayrıldım ve eve dönmek için otobüs durağının olduğu yere gittim. Orada da birkaç öğrenciye rastladım. Biri 1.65 boylarında jöleli saçları, çizgili Pantolonu, sivri burunlu ayakkabısıyla, arkadan yırtmaçlı ceketiyle eski film yıldızlarını aratmıyordu. Öbürlerine:

"Oğlum beni dün hocaya kim şikâyet etti lan?" dedi.

Diğer arkadaşı:

"Ne bileyim ben oğlum, kesin Sümüklü Kamil etmiştir."

"Ulan bir yakalarsam beni şikâyet edeni ..."

Uzun süre otobüsü beklediler. Otobüslerin biri geliyor, biri gidiyor; fakat onların otobüsleri hala gelmiyordu. Karşıdan bir otobüs daha geliyor: "Aha bu sefer ki bizim otobüs!" diye heyecanlanıyorlar, otobüs gelince üzülüyorlardı: "Ulan yine bizim ki değil!" diye hayıflanıyorlardı.

Biri oradan:

" Ders ne zaman başlayacak?" diye sordu. Öbürü:

"Sekize yirmi kala" cevabını aldı. Diğer bir arkadaşı:

"Hayır, çeyrek kala" diye ısrar etti. Yirmi kala çeyrek kala, yirmi kala çeyrek kala...

Kısa süreli bir tartışmadan sonra otobüsleri geldi. Derse yetişebildiler mi yetişemediler mi bilmiyorum. Ama yolda hala tartıştıklarından eminim.

İşte benim de otobüsüm geldi.

MUSTAFA AKYÜZ

ROMAN TAHLİLİ(SİYAH GÖZLER)

CEMİL SÜLEYMAN:

1886'da doğan Cemil Süleyman: Kaymakam Süleyman Bey'in oğludur. Çocukluk ve gençlik yılları babası Süleyman Bey'in görev yaptığı Halep ve Beyrut'ta geçti. İlköğretimini Halep ve Beyrut'ta tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek tıbbiyeye bitirmiştir. 1909'da Darulmuallime'de (erkek öğretmen okulu) fen ve tatbikat öğretmeni olarak çalıştı. 1912'de doktorluk görevi ile Karantina İdaresi'ne girdi. Cemil Süleyman bu kuruma bağlı olarak Cidde, Karaman ve Tebük'te çalıştı. Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşları sırasında çeşitli illerde doktorluk görevinde bulundu. Daha sonra Antalya, Çanakkale ve Samsun'da sağlık müdürlüğü yaptı. 1924 yılından başlayarak üç yıl süre ile Arabistan'da kaldı. 1935'den ölümüne kadar Devlet Deniz Yolları İşletmesi'nin vapurlarında doktor olarak çalıştı. 1940 yılında vefat etti.

Sanatı ve edebi şahsiyeti: Cemil Süleyman 1909'da kurulup ve 1912 yılında dağılan Fecr-i Ati topluluğunun üyesidir. 1908'de ilan edilen İkinci Meşrutiyet ile birlikte basın üzerindeki sansürün kalkması ile gazete ve dergilerin yayımlanmasına olanak doğmuştur.

Cemil Süleyman, yazı yaşamına öykü yazarak başlamıştır. Yazarın ilk ürünlerini derlendiği 'Timsal-i Aşk', Fecr-i Ati topluluğunun yayımlamaya başladığı

'Fecr-i Ati Kütüphanesi' dizisinin ilk kitabıdır. Daha sonraki dönemlerde yazdığı öyküleri ise 'Ukde' adlı kitabında bir araya getirdi.

'İnhizam' ve 'Kadın Ruhü' romanları kitaplaşmayarak tefrika olarak kaldı. Cemil Süleyman'ın yazım yaşamı hep kısa sürmüştür. En verimli yılları 1909-1911 arasındır. Bundan sonra çeşitli savaşlarda ve değişik yerlerde doktorluk görevinde bulunduğu için yazımla ilgilenmemiş ve kısa sürede unutulmuştur. Fecr-i Ati topluluğuna üye olmasına rağmen eserlerinde Servet-i Fünun yazarlarının etkileri görülmektedir. Siyah Gözler romanında psikolojik öğeleri işlediğinden Mehmet Rauf tesirleri göze çarpıyor.

ESERLERİ:

ROMAN: İnhizam (1909-1910), Kadın Ruhü(1910), Siyah Gözler(1911)

ÖYKÜ: Timsali Aşk(1909), Ukde(1909)

SİYAH GÖZLER

Cemil Süleyman'ın Siyah Gözler adlı romanı dul bir kadının öyküsüdür. Beykoz çayırı yanındaki evinde, hizmetçisi ve aşçısıyla yaşayan, otuz yaşındaki dul bir kadın, kendisinden çok genç yirmi yaşlarında bir delikanlıyla, delikanlının ısrarları sonucu onunla ilişki kurar. Kadın siyah gözlerine vurulduğu delikanlının ısrarlarına dayanamayarak ona teslim olur, roman ilerledikçe delikanlının tutkusu azalmaya başlar. Delikanlının ilgisinin azalmasıyla ilişkiye gönülsüz başlayan kadının tensel duygusu giderek artar. Yazar, delikanlıyı (siyah gözlerini) olayın çıkış noktası olarak kullanırken, ilgisini kadın üzerinde yoğunlaştırır.

Kadın delikanlının teklifini kabul edip etmeme konusunda ikilemlere düşer. Delikanlının siyah gözlerine vurulduğu halde toplumun ahlak kurallarına aykırı bir ilişki olduğunu düşünerek teklifi reddeder. Kadın toplum kurallarını benimseyerek siyah gözlerden ebediyen mahrum kalacak ya da siyah gözleri tercih ederek toplumun tepkisini göğüsleyecektir. Kadın her şeye rağmen tercihini siyah gözlerden yana yapar ve tüm olumsuzlukları göze alır; ancak kadın delikanlıyla buluşmaya başladıktan sonra, delikanlıya olan tutkusu arttıkça delikanlının tutkusu azalır ve kadın onun bir kızla ilişkisi olduğu kuruntusuna kapılır.

Ruhsal bunalımlar ve özellikle kıskançlık sonucu (kendisi yaşlandığında delikanlının hala genç olacağı ve başka güzellere gönül vereceği korkusu) ortaya çıkan kuruntu, kadını tamamiyle sarsar. Kadın bu sıkıntıdan kurtulmak için ya delikanlının kızdan vazgeçmesini sağlamayı ya da ikisini de tehdit etmeyi düşünür. Kadını tutkusu giderek cinnet halini alır ve gözü iyice kararır. Aklında hiç yokken delikanlıyı boğarak öldürür

VAKA: Vaka arka planda, ruh tahlilleri(özellikle kadının)ön plandadır.

KONULAR: Olaylara dayalı yasak aşk, kıskançlık, baskı(toplum baskısı)

KİŞİLER: Kadın başkahraman toplumda yerini biliyor ve korkuları var, dul, kıskanç, kazancı belirtilmemiş, aldatılma korkusu varmış, yaş farkı korkusu var, namusuna düşkün, bunalım var ve intihar etmeyi bile düşünüyor.

ERKEK: Zamanın tipik genci, bekâr, kazancı belirtilmemiş.

FIGURANLAR: Hizmetçiler, hayalindeki kız, çayırdaki insanlar.

ZAMAN: Yaşanılan zamanda başlamış. Akşam saatleri çayırda geçer.

BAKIŞ AÇISI: Romanın giriş kısmında hâkim bakış açısı kullanılırken, diğer bölümlerde anlatıcı bakış açısı kullanılmıştır.

16.YY TÜRK SİYASET, KÜLTÜR, MEDENİYET, DİL, EDEBİYAT ve ŞAHSİYETİ ÜZERİNE:

SİYASET:16.yüzyıl Osmanlı toplumu için önemli bir yüzyıldır. Bu dönemde Osmanlı Devleti Yavuz'un, Kanuni'nin, Sokullu'nun şehitleri ile dünyanın en büyük devleti olmuş, doğusundan batısına her yerde sözünü geçirmiştir.

Yavuz Sultan Selim, yüzünü dünyaya çevirmiş, öncelikle Şah İsmail'in devleti Safevileri yenip Osmanlı'ya zarar veremeyecek hale getirmiş, daha sonra Memlukuluları yenip hem Afrika'da toprak elde etmiş hem de kutsal toprakları ve halifeliği Osmanlı'ya kazandırmıştır. Kutsal toprakların ve halifeliğin Osmanlı'ya geçmesi ile Osmanlı Devleti İslamın ve Müslümanların koruyucusu olmuştur.

Yavuz Sultan Selim'den sonra tahta Kanuni Sultan Süleyman geçmiştir. Yavuz'un doğuda çok güçlü hale getirdiği Osmanlı yüzünü batıya dönmüş ve batıda Macaristan toprakları da dâhil büyük bir kısım Avrupa toprağı, Osmanlı egemenliğine girmiştir. Bu dönemde Barbaros Hayrettin Paşa'nın Osmanlı himayesine girmesiyle Cezayir elde edilmiş yine Barbaros'un Preveze'de Haçlıları yenilgiye uğratmasıyla Akdeniz bir Türk gölü olmuştur. Avrupalılar, Yavuz döneminde deniz ticaret yollarının Osmanlı tarafından ele geçirilmesiyle yeni yollar arayışına girmiştir.

Kanuni'den sonra tahta 2. Selim geçmiştir. O yönetimi tamamen Sokullu Mehmet Paşa'ya bırakmış, Sokullu'nun deneyimi sayesinde devlet gücünü korumaya devam etmiş ve fetihlerini yenilemiştir.

3. Murad döneminde ise Sokullu görevden uzaklaştırılmış yerine tecrübesiz ve liyakatsiz kişiler getirilmiştir.

KÜLTÜR VE MEDENİYET:16. yüzyıl Türk kültürü ve medeniyeti ve buna paralel olarak Türk sanatı ve edebiyatının hızla gelişerek mükemmeli yakaladığı bir dönemdir. Bütün Türk dünyasında sanatın devlet prestiji bakımından arz ettiği önem sebebiyle sanatçılar, savaşların en önemli ganimetleri sayılmış ve buna bağlı olarak zafer elde eden sultan, o ülkede ne kadar büyük sanat erbabı varsa onu kendi ülkesinin başkentine götürmüştür. Türk kültür ve medeniyetinin ve ona bağlı

olarak sanatının gelişip mükemmele ulaşması, sultanların kendi kültür ve medeniyetlerini geliştirme isteğinden kaynaklanmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde, Fatih'in İstanbul'u fethi ile başlayıp sürekli üst seviyelere doğru tırmanmaya başlayan kültür, medeniyet ve sanat Yavuz döneminde de gelişimini devam ettirmiştir. Fatih'in İstanbul'u bir ilim ve kültür merkezine dönüştürmek için kurduğu müesseseler, Yavuz döneminde geliştirilmiş; Kanuni döneminde çağının en modern kuruluşları olmuştur.

Sultanların kültür, medeniyet ve sanata önem vermelerinde belli başlı bazı sebepler vardır. Bunlar:

*Sultanlar, şairleri kendi isimlerinin baki kalabilmesi için yegâne sebep saymışlar ve bu sebepten şairleri saraylarına alıp, koruyup hürmet ve ihsanlarda bulunup onların meclislerine katılmışlardır.

*Devletin sanat, zanaat ve ilim alanında gelişmesi hem devlete hem sultana prestij sağlıyordu. Bu sebepten sultanlar fethettikleri yerlerde bulunan sanat, zanaat ve ilim adamlarını başkentlerine götürmüşlerdir.

*Yavuz'un sanatkârları İstanbul'a getirmesinde etkili olan bir diğer sebep ise; Fatih'in bütün gayretlerine rağmen hala revaçta olan Acem ilmine, şiirine ve diğer sanat kollarına karşı Osmanlı şiir ve kültürünün üstadlarını yetiştirme ve inkişafını sağlama isteğidir. Nitekim Osmanlı tarihçisi Şükr-i Bidlisi, 'Sultan Selim Tebriz'de ne kadar sanat ve hüner sahibi hoca, tüccar ve zengin varsa İstanbul'a sürdürdü. Böylece Anadolu'nun Acem sanatına ihtiyaç duymasını sağladı.' diyerek asıl istediğini dile getirmiştir. Ancak bu çabalara rağmen Anadolu halkı ve Acem halkının Acem üstadlarına ilgi göstermesi Yavuz Sultan Selim'i üzmüş bu üzüntüsünü nedimi Hayali Çelebi'ye şu şekilde anlatmıştır: 'Acem'e vardık, Acem'in kabiliyetlerini Anadolu'ya sürdürdük, her sanatın bilen kişilerini bile getirdik, amacım şuydu ki; Anadolu'nun kabiliyetleri Acem'e gelip bütün sanatlarda yüksek mertebeler elde etsinler. İştirim ki halk yine Acem üstadlarına müracaat edermiş, Anadoludakilere müracaat etmekten utanıp, sakınırlarmış.' Sultan böyle söyleyince Hayali Çelebi sultana bunun doğru olmadığını söylemiş, sultan doğru olmadığını ispatla deyince de bütün sanatkârların en nadide eserlerini toplayıp sultana getirmiş ve onu inandırmıştı.

Yavuz'dan sonra Kanuni döneminde, Kanuni'nin de sanata, ilme ve şiire ilgiyle yaklaşması ve korumasıyla edebiyat, sanat ve ilim büyük bir hızla gelişim göstermişti. Bu dönemde müspet ilimlerin eksikliği hissedilmiş ve Kanuni bu eksikliği gidermesi için 'Şahn-ı Süleymaniye'yi kurdurmuştu. Kanuni döneminde imar işlerine de çok önem verilmişti. Başta İstanbul olmak üzere birçok yere cami, medrese, imaret, mektephan, hamam ve köprüler inşa edilmişti.

2.Selim zamanında da İstanbul'daki kültür ve sanat yoğunluğu devam etmiştir.3.Murad devrinde ise ilk defa duraklama belirtileri göstermiştir. Ancak sanat, ilimle edebiyat gelişimini bir süre daha devam ettirmiştir.

DİL VE EDEBİYAT ŞAHSİYETLERİ: Sultanların bizzat kendilerinin şair

olmaları, sanatkârları koruyup ihsanlarda bulunmaları ve meclislerde bulunup şairlerle muhasebe etmelerinden dolayı 16. yy.da Osmanlı sahasında dil ve edebiyat kendisini Acem üstünlüğünden kurtarmış ve dahi şairler Acem'den üstün olduklarını vurgulamaya başlamışlardır. Bu yy.da artık Osmanlı şairleri kendi sahalarının ve ortak edebi sahanın edebi ürünlerinde üstad konumuna gelmiş ve klasiklerini oluşturmaya başlamıştı.

Yavuz zamanında Arapça yazılan 'Kanun fi'd-dünya' isimli eserin 3. Murad devrinde Türkçe'ye çevrilmesi ve Türkçe'ye verilen ehemmiyetin ufak bir göstergesidir. Yavuz döneminde 'Ahlak-ı Alayi' isimli Türkçe bir ahlak kitabı yazılmıştır.

Yavuz Sultan Selim şairleri çok fazla korumuş ve kollamıştı. O'nun himayesine girmiş pek çok şahsiyet vardır. Bunlar arasında Müeyyedzade, Kemal Paşazade, Tacizade Cafer Çelebi, Piri Paşa, Zeynel Paşa, Zati ve Lutfi gibi isimler mevcuttur. Bu dönemde Türkçe muhasebe kitapları da yazılmıştır.

Kanuni döneminde de dil ve edebiyata önem verilip şairler korunmuştu. Bu dönemde Türk dilinin grameri Bergamalı Kadri tarafından yazılmıştır. Bu dönemde harp sanatı ile ilgili eser veren Matrakçı Nasuh'un eserinin Türkçe olması dikkat çekicidir. Kanuni döneminde de hem geometri hem de muhasebe kitapları özellikle Türkçe kaleme alınmıştır. Bu dönemde Kâtip Sinan el-Kanevi tarafından ikisi Türkçe'ye tercüme, dördü ise Türkçe olan astronomi eserleri mevcuttur. Kanuni döneminde şairlerin himaye edilmesinden dolayı eli kalem tutan herkes sanat ve hünerini göstererek, şiirlerini sultana sunarak gözüne girip iltifatını kazanmak için İstanbul'a gelmiştir. Bu sayede İstanbul döneminin önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir. İlim tahsili için Anadolu dışına özellikle İran'a yapılan akınlar durmuştur.

16.YÜZYIL ÇAĞATAY EDEBİYATI

Çağatay edebiyatı 16. asırda Şey baniler tarafından Orta Asya'da; Babür ile de Hindistan'da devam etmiştir. Şeybaniler döneminde Semerkant ve Buhara yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Devrin önemli ilim adamları, sanatkârlar ve şairlerin toplanmaya başladığı bu şehirler, dönemin önemli bilim ve kültür merkezi haline geldi. Şeybaniler döneminde Çağatay yazı dili ve edebiyatı devam etmekle beraber Farsça şiir yazan şairlerin Türkçe yazanlardan fazla olduğu görünmektedir.

Yesevi dervişlerinin gayretleriyle yayılan hikmet tarzının özellikle Şeybani Han ve Ubeydullah Han tarafından da yazılmasıyla kültürlü sınıf arasında da hikmet tarzı yayıldı. Bu asırda Hindistan'da Çağatay edebi dili ve edebiyatı Babür Şah, Kamran Mirza ve Bayram Hanla varlığını sürdürmüştür. Babür Şah, Ali Şir Nevai den sonra Çağatay şairlerini en ünlüsüdür. Çağatay şiir ve nesrinin en güzel

MİLLİ EĞİTİM, YAŞAYAN YAZARLARIN GÖNLÜNÜ ALIYOR

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) , 'Bir yazar Bir Kitap' adıyla yeni bir proje başlattı. Yaklaşık 100 gençlik kitabının telifini alarak yayınlayacak olan bakanlık, bu seride, çocuk klasikleriyle birlikte, yaşayan çocuk edebiyatçılarının eserlerine de yer veriyor. Geçtiğimiz aylarda ilköğretim öğrencileri için tavsiye ettiği "100 Temel Eser" listesinde yaşayan yazarlara yer vermediği için eleştirilen bakanlık, kendi yayınlayacağı kitaplar arasına günümüz edebiyatçılarından Yalvaç Ural, Süreyya Berfe, Güngör Tekçe, Fatih Erdoğan, Ahmethan Yılmaz gibi yazarların eserlerini de aldı. Yazar veya mirasçılara telif ücreti ödeyerek kitapların yayın hakkını alan bakanlık, diziye yaklaşık 100 eseri dâhil etti. Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Prof. Dr. Necat Birinci , " ilköğretim ve lise öğrencileri için belirlediğimiz 100 kitap listesi içine koyamadığımız yazarlara bu dizi içinde yer veriyoruz." dedi. Bakanlığın Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nca yürütülen çalışmada okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde üç ayrı yaş grubuna yönelik kitaplar bulunuyor. 0-7, 8-12 ve 13-18 yaş grubundaki öğrencilere hitap edecek kitaplar, dizi formatı içinde yayınlanacak ve özel olarak resimlenecek. Yazar ve mirasçılarıyla görüşmeler devam ederken proje kapsamındaki 17 eser baskıya hazır hale geldi, 59 eserin ise yayın hazırlıkları sürüyor. "Türkiye'de çocuk ve gençlik yayınları alanında edebiyat ve sanat değeri taşıyan bir dizi olma" iddiasıyla yola çıkan projede, Tevfik Fikret'in 'Şermin', Cahit Zarifoğlu'nun 'Katır Aslan' , Yalvaç Ural'ın 'Gözü Boynuz İzi Yıldız' , İbrahim Alaettin Gövsa'nın 'Anne Sevgisi' , Eflatun Cem Güney'in 'Masallar' , Necati Zekeriya'nın 'Bizim Sokağın Çocukları' ve Fatih Erdoğan'ın 'Kemancı Ayı Masalı' isimli eserleri yer alıyor.

(Gazete Alıntısı)

DOLMUŞ

Bir acelesi olduğunu, onu görür görmez anlamıştım. Sağanak hâlinde yağan yağmura aldırış bile etmiyor ve bükülmüş beline rağmen sağa sola koşuyordu. Yanına sokularak:

- Hayrola teyzeciğim, dedim. Bir derdiniz mi var? Sıcak bir tebessümle:
- Buraların yabancısıyım evlâdım, dedi. Hastane tarafına gidecek bir araba arıyorum.
- Biraz beklerseniz aynı dolmuşa binebiliriz, dedim. Oraya geldiğimizde size haber veririm.

Teşekkür ederek yanıma yaklaştı ve küçük bir çocuk gibi şemsiyemin altına girdi. Nurlu yüzü yağmur damlacıklarıyla ıslanmış ve yanakları pembe pembe olmuştu.

- Torunlarımdan biri menenjit geçirdi, diye devam etti. Ziyaret saati bitmeden dolaşmak istemiştım. Saatime baktıktan sonra:

DUVAR YAZILARI

*Kendim için bir şey istiyorsam namerdin Allah'ım anneme güzel
bir gelin nasip et! Aminnnnnnn...*

*Basamakta durmayın otomatik kapı çarpar, böler,
karekökünü alır...*

*Hava korsanı uçağı kaçıracaktı, yapamadı. Çünkü uçağı
kaçırdı...*

*Yerin kulağı var benim de kulağım var. Ben yer miyim? Hayır
yemem...*

*Adam bilgisayar başında uyuyakalmış. Ertesi gün nezle olmuş.
Neden? Windows açık kalmış.*

*Bir leoparın kuyruğunu sakın tutma! Tutarsan da sakın
bırakma.*

GENÇ KALEMLER
ÇORUM - MAYIS 2005